

Kodukeskkool

Toimetajad: Julius Grüntal, Ernst Peterson, Gustav Puu.

Toimetuse liikmed: Dr. O. Bekman, R. Gutman, E. Kimmel, mag. phil. M. Meiusi, V. Orav, V. Peet, Emma Peterson, H. Pezold, P. Sepp, E. Susi, R. Stümper, H. Tehver, P. Viires ja A. Õunapuu.

I. klass

14. õppenädal

Eesti Hariduse Sõprade Seltsi väljaanne

Tallinnas, Kinga 8-1

1933

1. Emakeel.

Keeleõpetus. § 92 on antud käändkondade tabel. Süvenege temasse, vaadeldge lõppe ja meenutage, millal esineb ükski neist. Kontrollige ka, kas on meeles käändkondade tunnused. Tutvuge tabeli algusest ka märkide seletusega, et kõik oleks arusaadav. — Pärast täitke harj. nr 26 (*humaanne*= inimsõbralik; *nivoo*= tase, tasa-pind; *galantne*= üliviisakas; *teoloogia*= usuteadus; *kannibal*= toores inimene, inimsööja; *fauna*= loomastik). Samuti harj. nr. 27, kuid suuliselt, ja kirjutage välja igast reast vähemalt üks võõram sõna pea- ja põhikäänete tabelisse. Märkige ära ka iga sõna puhul tema käändkond.

Võtmeks harjutustele nr. 21 (raskemad vormid): austraallasi, kinot, mööbleid, baromeetrit, gümnaasiume, avansi — avanssi, foneetilisi, baggereid, meetodit — meetodeid, kakaod, pooluseid, gloobusi, benefiisse, peseetasid.

Harj. nr. 22.: viimsetpäeva, suurlinnu, plekiseppi, rätsepaid, päevselget, teistpoolt, palavvööd.

Harj. nr. 23. Kuressaaret, Dumas'd, Aaltoneni, Marit, New-Yorgi, Lumiste't, George'i Paldiskit, Kihnut, Alice'i.

Harj. nr. 24. Richelieux-Richelieux'-Richelieux'le; Cook-Cook'i-Cook'i-Cook'ile; Kuke-Kuke'-Kuke't-Kuke'le; Vanker-Vankri-Vankrit-Vankrile; Pöld-Põllu-Pöld'u-Põllule.

Harj. nr. 25: Sõber, Suurvald, Ranna, Kal-
 las, Lõokene, Palk, Jõgine, Kukk, Vemmal,
 Tuuker, Kuulus, Leevikene, Pank, Selg, Too-
 mingas, Tusane, Teras, Terane, Vilgas, Tuhk,
 Kild, Vaher, Vahtra.

Silbivälte märkimine harj. nr. 10. järele:
 III III III I II III III I III-I I I I. III I II III II, III I II III III,
 III II, II I III III III II II III II. III III I III II III III III II
 III II III III I III III I-III III III III II III. III I III III
 III II; III I III I I, II—II, II I, II-I I. III I III, III I
 —I III-III III II II, III III III II I I-II, III III III-I III.
 I II II-III III I III III. II III III III, III I III III III,
 III, III II II-III III, I I I-III III III, III I I I I III III
 I III-III I III III II III, III I III, III III III II III I I,
 III III I III-I II I III I III III. II II III I I I II II II,
 I III I-III III I III III I, I III, III III I II, II II I I
 III I. III I I II I, II II III, II III III II; III III III
 III I II III I III III; III III III I I II, III I III II III.

Kõik vigased kohad kirjutage välja õieti ja
 selgitage vea põhjus ning miks on õige nii.

Selgitusi vigade puhul kirjatöodes. 1. Lau-
 set *Kui rong jõudis kohale, oli ta rahvast täis*
 võime asendada lühemaga: *Kohale jõudes oli*
rong rahvast täis. Nüüd oli õpilasel lause: *Kui*
ma kohale jõudsin, oli rong rahvast täis ja
 asendas sama lausega. Tekib segadus, kuna
kohale jõudja isiku märkimine on välja jäänud.
 Esimeses lauses tähendasid kõrval- ja pealause
 alused mõlemad üht ja sama asja, nii võis lühe-

mas see koonduda rongile. Uues lauses pole see aga enam võimalik. Sama lugu on lausega *Põllul töötades kerkis tolm*. Kuna töötaja isik on välja jäänud, peame *tolmu* arvama töötajaks. (*Ainult siis saab lühem väljendus kõne alla tulla, kui mõlemad alused tähendavad sama asja.*) Veel näiteid: *Juttu ajades möödus aeg kiiresti* (-aeg ajas juttu ja möödus), *Kooli minnes tuiskas lund* (-lumi läks kooli ja tuiskas). Need laused peavad esinema pikemas vormis, kui ei taheta lühendust väljendada väljendiste eeskujul, nagu seda on: *Laps kukkus tüdrukule nähes* (kõrvallause alus väljendatud omastavas käändes). 2 *Sarnane isaga* (mitte isale). *Sarnanema, võrduma nõuavad kaasäitlevat*. 3. *Omama nõuab osastavat: omasid seesugust väljanägemist; omavad suurt kiirust* jne.

Kirjandus. „*Juhisaare kiriku kellamehe*“ esimeses pooles pole kellamehest juttu, seal on ainult *uue õpetaja äpardunud valimine*. Teisel poolel võiks olla ka kirjaniku poolt antud nimi.

Seda mõisnikkude eesõigust juhtida maa-rahva kirikuelu oma eestseisja (patrooni) kaudu nimetati *patronaadi-õiguseks*, kirjanik on tunnud nähtavasti väga valusalt selle õiguse ülekohtu meie rahvale ja on katsunud seda selgitada, et kaasa aidata tema kadumisele. See oli J. Mändmetsa esimesi jutte, mis tähelepanu äratasid. Kirjanik armastab eriti hea meelega vaadelda

ja kirjeldada. See õnnestub tal enamasti. Tege-
laste hingeelu kirjeldus on enam välispidine.
Jutustusviis-stiil on lihtis. Vahel harva väljen-
dub ka kirjaniku isiklik suhtumine, enamasti
väikese huumori varjundiga. Kaasa tunneb
enam Tõnule.

Lugege läbi Emk'ist VII „Nõidus ja nõiad“.
Katsuge selgusele jõuda vahes *nõia* ja *targa*
vahel, selleks eraldage kõik *targa* toimetused.
Mida püüdis nõid? Kuidas kujutleb rahvas
loomade äkilist surma ja kes on selle toimetaja?
(*Lendva*, mitte *lindva* tähendab inimestel äkilist
ristluuvalu). — *Halltõbi* — malaaria (soopalavik)
esines meil vanasti sagedasti. Kuidas seletas
rahvas selle põhjust? — Kuidas saab muuta *li-
bahunti* (soendit) inimeseks, kes vägivaldselt
(kelle poolt?) on selleks moondatud? Miks
moondasid inimesed end ise vahel vabatahtli-
kult soendiks? — Milliste vahenditega sai või-
delda *luupainaja* vastu? Millega võis lõppeda
luupainajaks käimine? — Millised nõiutud asjad
võisid esineda? Kuidas seletas rahvas tuulis-
pasa tekkimist? — Kuidas lahkub nõia hing
kehast ja milline hädaoht siis teda ähvardab?
Kirjeldage nõidade võimeid ja vastake kirjali-
kult antud küsimustele.

2. Matemaatika.

Veel mõned märkmed 1. kontrolltöö kohta. Kontrolltööst võttis osa 35% õpilasi. Parima töö, hindega 90, esitas õpilane Artur Oja. Keskmise töö hindeks osutus 68. Arvesse võttes, et see oli meie esimene töö, võib tulemustega rahul olla. Kui Teie soovite töodel märgitud hinde tõlgendada tavalistes kooli hinnetes hea-rahuldav-nõrk, siis lugege hinded 81 ja üle selle heaks, 61—80 rahuldavaks ja kõik hinded alla 61 nõrgaks. Teie esitatud töö suurimaks puuduseks on liig pikk vältus — keskmiselt 102 minutit, kuna 60-st minutist oleks pidanud küll ja küll olema. 25% kõigist töist on sooritatud 60 minutist lühema ajaga ja 70% pikema ajaga. Nõnda siis tempo, kaasvõitlejad! Pidage meeles — aeg pole raha: kord kaotatud, ei saa teda enam tagasi.

Ül. 29 näitab, et paljud on halvasti õppinud NI §14. Lauset: „kui nurgad on kongruentsed, siis on kongruentsed ka vastavad kõrvunurgad“ ei saa kuidagi võtta aksioomina: see lause järeldeb tõsiasiast, et kõrvunurkade summa on ikka ühesuurune, nimelt 180° , aksioom aga ei järeldu millestki, ta on otseselt tunnetatud tõsiasi ise.

Lause: „sirglõigu pikkus võib olla kuitahes suur“ on küll aksioom; parem vast oleks öelda: iga sirglõik on pikendatud meelevaldselt.

Eelseisval nädalal süvenege kolmnurkade kongruentsuse ja arvutamise põhiseaduste uurimise, töötades selleks läbi NI § 31 ja 32 ning RI lk. 59—63.

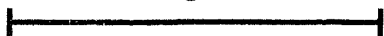
NI. Ikka ja uuesti küsige endalt: missuguseid kujundeid kutsutakse kongruentseteks? (viimase sõna kirjutamises patustavad paljud; hääldage valjusti k-o-n-g-r-u-e-n-t-n-e, kon-gru-ent-ne, küll siis vead kaovad). Missugustel tingimustel tohib öelda kujundite kohta, et nad on kongruentsed? Missugused üksikasjad on teada kahest kujundist, kui nad on kongruentsed? Vastused neile küsimustele leiata lk. 30 ja 31. Lisaks sealöeldule mainiksin veel, et kongruentsed kujundid ühe *vastaval* paigutamisel teise peale kõigis osades kattuvad nõnda, justkui oleks meil üks joonis. Väljendis „vastav pealepaigutamine“ on seotud arusaamisega kongruentsete kujundite elementide *vastavusest*: kahes kongruentses kolmnurgas näit. kongruentsete nurkade tipud kummaski kolmnurgas on *vastavad* tipud, samuti on siis nende tippudega nurgad *vastavad* nurgad ja kongruentsete nurkade vastasküljed — *vastavad* küljed. Lühidalt võib siis öelda, et need kolmnurgad, mille vastavad elemendid on kongruentsed, on ka ise kongruentsed. Iga sirgjooneline kujund on lahutatav kolmnurkadeks; kolmnurk on ka selle poolest lihtsaim kujund, et tal on vähim võimalik arv külgi. Seepärast uurime

põhjalikult kolmnurkade kongruentsust. Juba 32. lk. alguses on juhitud tähelepanu sellele, kui tähtis on suuta otsustada kahe kolmnurga kongruentsust võimalikult vähema arvu andmete põhjal: tülikas on mõõta ja võrrelda kahe kolmnurga 6 elementi, samuti tülikas on igakordne pealepaigutamine ehk ülekandmine (v. lk. 30) ja katse seada kolmnurki sümmeetrilisse asendisse. Õnneks on leitud, et kongruentsust võib otsustada ka väiksema (nimelt kolme) tunnuse põhjal. Näidata seda ongi kolmnurkade kongruentsuse lausete eesmärk. Nende lausete tõestamise käik on raamatus hästi selgitatud. Pöörge vaid tähelepanu hea ja suure joonise tegemisele: normaaltähistamise viis (v. lk. 23) paljudel pole veel selge. 27. joonisel tipud A ja A_1 pole joonestatud: alles tõestamise ajal peab selguma, et nad langevad ühte. Kõigi kolme kongruentsuse lause tõestamisel on üks ja sama juhtiv võtte: püüda asetada kaks kolmnurka sümmeetrilisse asendisse, võttes teljeks ühe külje, mis on mõlemal kolmnurgal kongruentne; kui see asetamine on õnnestunud (põhjendatav) siis on kolmnurkade kongruentsuse otsustus vaid järeldus: on ju sümmeetrilised kujundid ikka ka kongruentsed.

Pidage meeles ka kongruentsuse lausete sõnastuse teisendid: kolmnurk on määratud kahe oma külje ja nende vahel oleva nurga kaudu,

kolmnurk on määratud kahe oma nurga ja nende vahel oleva külje kaudu, kolmnurk on määratud kolme külje kaudu.

Annan Teile ülesande: joonestage sirkli ja joonlaua abil (lühidalt öeldakse — konstruige) kolmnurk, millel üks külg on

teine külg on

ja nende külgede vahel olev nurk on

Kui suudate täpsalt ja õieti joonestada, siis on kõik Teie lahendused kongruentsed kolmnurgad. Seda tähendabki väljendis *kolmnurk on määratud* jne. Nüüd kontrollige oma vastus ülesandele Nr. 69 (lk. 31).

R I. Olete nüüd juba 2 nädalat töötanud III peatüki kallal; olete vahest ehk nurisenud selle üle, et raamatu autor käitleb Teid väikeste lastena. Kui nii mõtlesite, siis olete õigel teel: need nähted arvude vallas, milline peatükk tahab koondada Teie tähelepanu, on tõepoolest nii lihtsad ja endastmõistetavad, et suur hulk III peatüki ülesandeid on jõukohased algkooli keskmiste klasside õpilastele. Kuid meie väikeste võistlejate jõud ei küüni selleni, et näha neis tõsiasjades, mille najal ülesanded lahenduvad, *raudseid muutumatu*id seadusi, mis valitse-

vad arvutamist. Need on *põhiseadused*, mis jäävad püsima igasugusele revolutsioonile ja rahvahääletusele vaatamata.

Ülesannete hulgas on mõned, mille lahendus annab sümboolse väljenduse põhiseadustele.

Lk. 53, ül. 3. $a + b = b + a$. See on liitmise *kommutatiivsus* ja tähendab, et liitmisel võib vahetada liidetavate järjekorda summat muutmata.

Lk. 54, ül. 7, 1°.

$$a + (b + c) = (a + b) + c = a + b + c$$

väljendab liitmise *assotsiatiivsust* (ühenduvus seadust); sõnastus on antud raamatus.

Lk. 54, ül. 7, 2°.

$$a + (b - c) = (a + b) - c = a + b - c$$

väljendab lahutamise *distributiivsust* (jaotavusseadust; sõnastus v. raamatus.

Lk. 56, ül. 16, 1°.

$$a - (b + c) = (a - b) - c = a - b - c$$

Lk. 56, ül. 16, 2°.

$$a - (b - c) = (a - b) + c = a - b + c;$$

siin on samuti väljendatud lahutamise *distributiivsus*; sõnastus v. raamatus.

Lk. 58, ül. 25. $ab = ba$ väljendab korrutamise *kommutatiivsust*.

Lk. 59, ül. 33. $c(a + b) = ac + bc$ väljendab korrutamise *distributiivsust*.

Lk. 60, ül. 40. $a(p - q) = ap - aq$ samuti väljendab korrutamise *distributiivsust*.

Siiä lisage veel $a \cdot (b \cdot c) = (a \cdot b) \cdot c = a \cdot b \cdot c$ (korrutamise assotsiatiivsus) ja sõnastage ise see seadus. Ühenduses sellega on ülesanded 28—30 lk. 59.

Eelseisvatel pühadel katsuge teha endale arvutamise põhiseadused täiesti selgeks ja omaks nii sümboolses kui ka sõnalisises väljenduses. Aluge neile seadustele ja ärge tõstke mässu nende vastu — see oleks asjatu vaev. Häid pühi!

Mõned õpilased on saatnud mulle oma töövihud kontrolliks. Ajapuudusel pole suutnud neid kiiresti tagasi saata.

Vabandagu autorid ja lubagu mulle veel lühikest moratooriumi.

3. Loodusteadus.

Täna alustame botaanika ehk taimeteaduse õppimist. Õpperaamatuks on: „*August Waga. Botaanika õpperaamat keskkoolidele.*“ »Loodus« Tartus. Hind 2 krooni.

Raamatus algab taimede vaatlus lihtsamaist, kuid vähemtuntuist.

Vetikad (*Algae*).

I. Koppvetikas — joon. 1. Veetaim. I. Väliselt. Väike, nähtav mikroskoobis. Kujult piklik munajas, kaetud õrna kilega. Peenemas otsas kaks niitjat viburit, nendega ujub nagu loomake. Viburite lähedal valgustundev

punane täpik — silmake. 2. Sisemiselt. Üherakuline. Keha koosneb alglimast ehk protoplasmast, selles umbes keskel tuum, viburite pool otsas üks või kaks põiekest — mahla ruumid; teises otsas kausjas kloroplast (isesugune kehake), milles leheroheline ehk klorofüll. Klorofüllil abil valmistab koppvetikas veest ja söehappegaasist endale toiduks suhkrut. Sellest tekib tärklis, mida hoiab toidutagavarana. 3. Sigimine: *a.* Suguta. Koppvetika viburid langevad ära, plasma jaguneb kaheks, pooled jagunevad veel kord, nõnda tekib neli osakest, igast osakesest areneb koppvetikas. *b.* Suguline. Ühedes vetikates jaguneb plasma 2—4, teistes — 8 osakeseks ehk *n.* nimetatud *gameediks*; gameedid sarnanevad emataimedele, kuid on väiksemad, eriti viimased; gameedid ujuvad ringi, väiksemad on väledamad, nad otsivad suuremaid ja ühinevad nendega — joon. 2. Ühinemise saadust nim. *sügoodiks*; see katub paksu kestaga ja võib elada kaua puhkeolekus. Sügoodina elab koppvetikas üle rasked ajad, nagu on talv ja veekogude kuivamine. Kui elutingimused muutuvad soodsaiks, jaguneb sügoodi sisemus neljaks, ja igast osast tekib koppvetikas. Suvel on neid veekogudes palju. Nad on toiduks väikestele veeloomadele. Näiteks missugustele?

II. Vesijuus — joon. 4. Veetaim. 1. Väliselt. Pikk, harunemata, niitjas; koosneb üksikutest silindrilistest rakkudest, väljast kaetud ühise tugeva kestaga. 2. Sisemiselt. Iga rakk täidetud protoplasmaga, milles tuum ja lindikujuline kloroplast, selles leheroheline. 3. Elutegevus. Ühe otsaga kinnitub vee põhja. Pikemaks kasvamine toimub rakkude poolinemise teel. Kõige enne pooldub rakus tuum, siis alglima; poolte vahele kasvab vahesein; mõlemad pooled kasvavad suureks. 4. Sigimine. *a.* Suguta — joon. 5. Mõne raku plasma poolineb; pooled tungivad rakust välja, nad on kujult umbes koppvetika laadi, 4 viburiga, need nim. rändeosteks ehk zoosporideks (loomeosteks), viburite abil ujuvad nad mõne aja ringi, siis kaovad viburid, ja igast eosest areneb vesijuus. *b.* Suguline — joon. 6. Mõne raku plasma jaguneb 16 osaks; osakesed tungivad rakust välja, omandavad selle juures koppvetika kuju ja 2 viburit ning ujuvad ringi. Neid nim. gameetideks. Gameedid ühinevad paarikaupa, aga nõnda, et kumbki on ise vesijuuksest. Liitumise saaduseks on 4-viburiline sügoot, mis kaotab varsi viburid, vajub vee põhja ja elab üle rasked ajad. Soodsaks muutunud elutingimustel jaguneb sügoot neljaks, ja igast osast areneb uus vesijuus.

III. Nuivetikas — joon. 7. Veetaim, leidub ka niiskel pinnal. 1. Väliselt. Harunev, niitjas, kaetud kestaga. 2. Sisemiselt. Pole jagunenud rakkudeks, ühine õõs täidetud alglimaga, milles palju tuume ja leheroheline. Alumistes harudes, millega kinnitub aluspinnale, puudub leheroheline, need värvitud. 3. Sigimine *a.* Suguta — joon. 8. Mõne haru otsa koguneb rohkesti alglima, selle tõttu tekib seal nuiake (taime nimi); tekib vahesein nuias sisu ja muu osa vahel. Nuias olevast plasmast tekib üks suur eos, see poeb välja, ujub teda katvate ripsmete abil paar tundi ringi ja vajub vee põhja, kus temast areneb uus taim. *b.* Suguline — joon. 9. Niidi peale tekib kaks kühmukest. Ühest areneb peenike, kõver haru, teisest jäme, munajas. Mõlemate sisu eraldub vaheseinaga. Peenikeses, mida nim. *anteriidiumiks*, areneb palju 2 viburiga väikesi seemnerakukesi ehk spermatooside; jämedas, nõnda nim. *oogooniumis* — üks munarakk. Spermatoosidid tungivad välja ja ujuvad oogooniumi juurde, üks ühineb munarakuga, kuna teised kaovad asjatult. Ühinemise saaduseks sügoot, mis vabaneb oogooniumist, vajub vee põhja, kus elab üle rasked ajad.

Sigimisest. Sigimist nim. suguliseks siis, kui ühinevad kaks kehakest. Ühinejatest nim.

liikuvamat, mis harilikult ka väiksem (vesijuuksel olid ühesugused), sest tal puudub toidutagavara, isasrakuks või -gameediks, või spermatooidiks või teisiti; suuremat — emasrakuks või -gameediks või munarakuks. Suguline sigimine leiab aset alamate taimede juures harilikult siis, kui taime elutingimused muutuvad halvaks. Kahe raku ühinemise saadus on nähtavasti tugevam välismõjudele vastupanema.

Trükivead, mis palutakse parandada 13. õppen. vihus:

Lk. 349 5 r. alt peab olema: Aristotelese laternaks. Lk. 351 4 r. ül. peab olema: üraskelised, kiililised. Lk. 351 6 r. ül. peab olema: mardikalised, kiletiivalised.

4. Ajalugu.

Jätkata kordamist eelmise nädala eeskujul (J. A. lk. 70, 75, 77, 86).

Kontrollimiseks vt. J. A. lk. 64—86.

5. Saksa keel.

Lb. Nr. 62. Die Krähen und das Butterbrot.

! W. blicken = sehen; am Fuße trükiviga, peab olema: am Fuße; verlieren, verlor, verloren; denken, dachte, gedacht; auffressen, fraß auf, aufgefressen — ära sööma; wissen, wußte,

gewußt; auf einmal — korraga, koos; packen — haarama; damit — temaga; gefallen, gefiel, gefallen.

II Asp.: Krähe [krɛ:ə]; hinunter [hi'nuntər], dicht [diçt], neidisch [naidi/]; nötiger [nø:tigər].

III Üb. 2. Sch.: Präsens: Ich bleibe ruhig sitzen u. s. w.; ich bin nicht neidisch u. s. w.; ich laufe nicht vor dem Feinde fort u. s. w.; ich Sorge für meinen Hund, du sorgst für deinen H., er, es sorgt für seinen H., sie sorgt für ihren H., wir sorgen für unsern H., ihr sorgt für euern H., sie sorgen für ihren H.

Imperativ: Bleibe ruhig sitzen u. s. w., sei nicht neidisch u. s. w., laufe nicht vor dem Feinde fort u. s. w., Sorge für deinen H., sorg für euern H.

Üb. 3 Sch.: mutig, lustig, windig, fleißig, eilig, ruhig, eckig, steinig, bergig, luftig, sonnig, freudig, salzig, hungrig, durstig, blutig, duftig, dornig, waldig, kräftig, speckig, nötig.

Lb. Nr. 63. Schluß.

I W. die elf — need üksteist (täh.: kes istuma jäid); was denkst du dir = was denkst du; gerade — just; darüber — selle üle, sellest; war ja auch — oli ju ka; daran — selle küljes; aussehen, sah aus, ausgesehen — välja nägema;

Il Asp. nahrhaft [na:rhaft], Papier [pa:'pi:r]; allein [a:'lain]; nähren [ne:røn]; verhungern [ʃer'hungørn].

Üb. 3 (peab olema:2). Sch.: Die Kühe waren in den Wald gegangen. Ein Knabe hatte Erdbeeren gesammelt. Er hatte sich verirrt. Ein Wolf war gekommen. Er hatte den Knaben gepackt. Er hatte ihn in sein Lager gebracht. Die Bauern hatten den Wald durchsucht. Sie hatten den Knaben gefunden. Die Krähen waren fortgeflogen. Es war nichts nachgeblieben. Die andern hatten alles aufgefressen.

Üs. S. 200. II. Die Substantive. Z. 16—10 v. u. Im Walde wachsen viele Bäume: Birken, Tannen, Eichen und andere. Aus Birken- und Eichenholz macht man Möbel. Die Leute fällen die Bäume und führen die Stämme ins Dorf. Im Dorfe führt (bringt) man die Bäume in eine Sägemühle. Die Bretter verkauft man einem Tischler. Der Tischler macht Stühle, Tische, Schränke, Kommoden, Betten und Bänke. Die Pferde, Kühe, Esel, Schafe, Schweine, Ziegen, Hunde und Katzen sind Haustiere. Sie leben in Häusern. Die Wölfe, Füchse, Hasen und andere Tiere leben im Walde.

Lb. Nr. 64. Sperlingsbrauch.

I W. nicht lange dauerte es, da kam — ei

kestnud kaua, siis tuli, varsti tuli; der ein Krümchen nahm, (raamatus puudub koma); soviel ihm lieb — nii palju kui talle (armas oli) meeldis; als Beute — saagiks; mitbringen, brachte mit, mitgebracht — kaasa tooma; speist = speiste, speisen = essen.

II Asp. streut [ʃtrøyt]; Empfang [əmp'fɑŋ]; Beute [bøytə]; seelenfroh [ʔze:lən'fro:].

III Üb. 1. Sch.: Präsens: Ich speise seelenfroh u. s. w. ich nehme einen Brief in Empfang u. s. w.; ich streue den Vögeln Futter u. s. w.; Imperfekt: ich speiste s. u. s. w.; ich nahm e. B. in E. u. s. w.; ich streute d. V. F. u. s. w.

Üb. 2. Z. 12 v. u. ist ein Druckfehler (trü-kiviga): Waff muß heißen (peab olema): Was

Üb. 3. Sch.: der Storch, der Sperling, der Rabe, die Krähe, die Eule, die Lerche, die Nachtigall, der Star, die Schwalbe, die Taube; die Ameise, die Biene, der Schmetterling, die Schnecke, der Wurm, der Käfer, die Grille; das Pferd, die Kuh, der Ochs, das Kalb, der Esel, das Schaf, die Ziege, das Schwein; der Hund, die Katze, der Hahn, das Huhn, die Gans, die Ente; der Löwe, der Bär, der Wolf, der Fuchs, der Hase, das Kaninchen, der Igel, die Maus, der Frosch, die Kröte.

IV Üs. S. 200. Z. 10 — 3 v. u. Sch. Die Hähne und Hühner gehen auf dem Hofe

spazieren. Wir geben den Haustieren Futter. Die Hühnereier (Eier der Hühner) verkaufen wir. Das Fleisch der Schweine (das Schweinefleisch) essen wir. Aus der Wolle der Schafe machen wir Kleider. Auf den Bäumen unseres Gartens haben die Vögel Nester. Die Wohnung des Arztes ist in der Stadt. Der Hut der Nachbarin ist neu. Das Pferd des Vaters ist jung. Das Kind dieser Frau ist krank. Der Ball des Kindes ist bunt. Die Katzen fangen Mäuse. Im Winter sind die Nächte länger als die Tage. Die Mütter lieben ihre Töchter. Die Lehrerinnen fragen die Schülerinnen. (Gr. §§ 36—40).

V Lernen Sie das Gedicht „Sperlingsbrauch“ auswendig (pähe) und schreiben Sie es nieder.

Lb. 65. Der Bär als Kutscher.

I W. früh — vara, früher — varem, ennem; in früheren Zeiten — möödunud aegadel; sah man — nähti, võis näha; der Bärenführer — karutantsitaja; ziehen, zog, gezogen — tõmbama, rändama; vormachen — ette tegema; (begegnen — kohtama, nõuab daativi käänet einem Postknecht); zurückfahren, fuhr zurück, zurückgefahren — tagasi sõitma; bitten, bat, gebeten; aufnehmen, nahm auf, aufgenommen — (saani) peale võtma, kaasa võtma; anbinden, band an, angebunden — kinni siduma,

kinni panema; Z. 3. v. u. muß es heißen: gingen; riechen, roch, gerochen; erscheinen, erschien, erschienen; in vollem Jagen — kiire sõiduga; herbeirufen, rief herbei, herbei gerufen — juurde kutsuma, kokku kutsuma; von allen Seiten — igast küljest; zugleich — samal ajal; ankommen, kam an, angekommen — kohale jõudma.

II Asp.: Kutscher [kutšər]; Kunststück [kunst/tyk]; Station [ʃta:'tsio:n]; unterdessen [untər'dəsən]; Inhalt [inhalt]; untersuchen [untər'zuxən]. Reißaus [rais'aus]; Krummholz [krumhólts].

III Üb. 1. Z. 10 v. u. Wie sah er aus? muß heißen: Wie sah *es* aus?

2. Sch. Ich sehe, ich sah, ich habe den Schlitten der Knechtes gesehen u. s. w. Ich höre, ich hörte, ich habe den Klang der Glocke gehört u. s. w. Ich rieche, ich roch, ich habe den Duft des Brotes gerochen u. s. w. Ich liebe, ich liebte, ich habe die Kunststücke des Bären geliebt.

3. Sch.: Die Männer hielten vor der Tür des Kruges an. Der Bär roch den Brotsack des Knechtes. Er wollte den Inhalt des Sackes untersuchen. Das Erstaunen des Bären war groß. Der Klang der Glocke rief die Leute herbei. Die Pferde kamen vor die Tür des Stalles.

IV Üs. S. 200, Z. 3 v. u. — S. 201, Z. 3. v. o. Sch. Die Elefanten sind kluge Tiere. Die Löwen sind sehr stark. Die Bären fressen gern Honig. Die Ochsen gehen mit den Kühen auf die Wiese. Die Finken und Spatzen sind lustige Vögel. Ich liebe alle Menschen und Tiere. Die Flinte dieses Soldaten schießt gut. Die Zähne dieses Knaben sind gesund. Der Pflug des Bauern ist blank. (Gr. §§ 31—32), Lb. Nr. 66. Der weiße Hirsch.

I. W. Es gingen drei Jäger wohl . . . = es gingen drei Jäger . . .; sich legen — heitma; ich klopft' (Druckfehler) muß heißen: ich klopft' = ich klopfte, klopfen — koputama, lööma; stoßen, stieß, gestoßen; eh' = ehe — ennem kui; gesehn = gesehen hatten; die Tiefe — sügavus, org; die Höh = die Höhe — körgustik.

II Asp.: geträumt [gə'tröymt]; Geklaß [gə'klaf]; vorbei [fo:r'bai]; eh' [e:]; trara [tra:'ra:].

III Üb. 2. Sch.: Ich renne, ich rannte, ich bin mit den Kameraden um die Wette gerannt u. s. w. Ich nenne, ich nannte, ich habe meinen Namen genannt, u. s. w. (Gr. § 21).

3. Die Krähen saßen auf den Telefondrähten und schauten hinab auf die Straßenbahn. Ein Dieb . . . gestohlen, er fuhr . . .

Die Ähren waren höher . . . leer. Der Hase liebt den Kohl. Wir sehen . . ., hören mit den Ohren . . . Zähnen. Im Winter . . . Vögel . . . nötige Nahrung . . . Not. Gemüse ist nahrhaft. Der Sohn des Nachbarn trieb die Kühe . . . Vieh auf die Wiese. Heute weht ein kühler Wind. Wir wohnen nicht mehr in . . . Wohnung . . . ausgezogen. Vater . . . ehren . . . stehlen.

IV Üs. S. 201. Z. 4 — 10 v. o. Sch.: Wir hören mit den Ohren und sehen mit den Augen. Die Mutter legte die Hemden in den Schrank. In meinem Schlafzimmer stehen zwei Betten. An beiden Enden der Schnur sind Knoten. In unserem Lande sind viele Wälder. Im Garten pflanzen zwei Männer Sträucher und Bäume. Oft fressen die Würmer die Blätter der Sträucher und Bäume. Ich habe heute Kopfschmerzen. Die Strahlen der Sonne wärmen. Von diesem Berge kann man drei Seen und zwei Flüsse sehen. Die Kaufleute verkaufen ihre Waren in der Stadt und auf dem Lande (Gr. §§ 33—35, 45).

6. Maateadus.

Tundma õppida Hiinamaa tulunduslikud olud ja riiklik kord ning Mandžuuria (õpper. lk. 99—104).

Tulunduslikud olud. Hiinas on rahva peaelatusallikaks põllutöö ja aiandus, mis seisavad väga kõrgel järjel. Põhja-Hiinas kasvatatakse nisu, hirset (gaoljaani) soijaube j. m. Lõuna-Hiinas on peaviljaks riis, kuid kasvatatakse ka veel suhkruroogu, maisi, tubakat, puuvilla ja suurel hulgal värtsi-, õli-, värvi- ning arstirohu taimi. Tähtsat kohta omab ka tee ja oopiumi (moon) kasvatus.

Loomapidamisest on eriti nimetada sigadekasvatus. Veoloomadena tarvitatakse Lõuna-Hiinas pühvleid, Põhja-Hiinas aga hobuseid. Ka lambaid ja kitsi leidub pea igalpool, kuid mitte suurel arvul. Kõrgel järjel on kodulindude- ja kalakasvatus. Toorsiidi toodangu suuruse poolest asub Hiina teisel kohal ilmas. Jõgede-, järvede- ja rannikuäärsetele hiinlastele on tähtsaks tulualaks kalapüük ja laevandus.

Vabrikutööstus on Hiinas alles vähe arenenud. Tähelepanu väärib tekstiiltööstus (puuvill, siid) ja metallitööstus, mis arenemise hoos.

Käsitöö on Hiinas hästi arenenud, tehakse mitmesuguseid punumis- ja nikerdustöid ning portselanasju. Käsitöö tähtsus on siiski vähenemas, sest odavad vabrikusaadused, mida suurel hulgal Jaapanist ja Ameerikast sisse veetakse, vallutavad käsitöösaadustelt turu.

Kaubandus on elav ja toimub peamiselt veeteid kaudu, sest raudteid ja korralikke maanteid on Hiinas vähe.

Riiklik kord. Hiinamaa on 1912 a. saadik vabariik. Sisemised rahutused, kodusõjad ja välisvaenlased pole seni võimaldanud riigis ülesehitavat, loovat tööd suuremal määral.

Tähtsamad linnad on Shanghai 2,5 milj. elan. Hiina tähtsam sadam, Peking (Peiping) endine pealinn 1 milj. el., Kanton, 1 milj. el., Hankong 1 milj. el., Tientsin 0,8 milj. el. ja praegune pealinn Nanking 0,4 milj. el.

Mandžuuria (1 milj. km² ja 25 milj. el.) asub Hiinamaast kirdes. Mandžuuria läänepiiriks on Hingani mäestik, põhjapiiriks Amuuri jõgi, idapiiriks Ussuuri jõgi ja Korea poolsaar ja lõunapiiriks Kollane meri ning Hiinamaa.

Pinnaehitus. Mandžuuria keskosa on laialine madalmik, mis kaetud viljaka lössimullastikuga. Mandžuuria äärealad on aga mägised.

Kliima on kontinentaalne, suurte temperatuuri kõikumistega. Sademed esinevad peamiselt suvel, mille tõttu taimestik lopsakas. Keskne madalmik oli ennem rohtla, nüüd aga suurelt osalt põlluks muudetud. Ääre poolsed mägised alad on aga kaetud rikkalikkude leht- ja okasmetsadega. Mäed on rikkad kivisöe ja metallimaakide poolest.

Rahvastik koosneb peamiselt hiinlastest, vähem on seal korealasi, jaapanlasi, venelasi, tunguuse j. t.

Rahvastiku peatulu alaks on põllundus. Kasvatatakse hirset (gauljaani) maisi, ube, tubakat, oopiumi (moonni) j. m. Mäe ja vabrikutööstus on alles vähe arenenud.

Poliitiliselt on Mandžuuria kuulutatud 1932 aastal iseseisvaks, kuid tegelikult on ta Jaapani asumaa.

Tähtsamad linnad on Mukden (300.000 el.) Kirin (200.000 el.) ja Harbiin (180.000 el.)

Vastutav toimetaja: K. A. Herman.

Väljaandja: Eesti Hariduse Sõprade Selts

Firma J. Ratassepp'a trükk, Tallinnas

*Katkestades kaheks nädalaks õppetöö soovib
„Kodukeskkool“ kõigile õpilasile*

häid lihavõtte pühi!

Järgmine number ilmub 29 apr. s. a.

Toimetus.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR